

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КОНТРОЛЬ (НА ПРИКЛАДІ НОВЕЛИ В. СТЕФАНИКА «НОВИНА»)

У статті розглянуто сучасний зміст та особливості самостійної роботи студентів та їх контролю у світі Болонського процесу. Приділено увагу видам самостійного учіння студентів. Підкреслено значення роботи з книгою та подано «Схему аналізу тексту» згідно із зарубіжним досвідом, а також запропоновано стилістичний аналіз тексту (на прикладі новели В. Стефаніка «Новина»).

Ключові слова: самостійна робота студентів, форми контролю, форми навчання, стилістичний аналіз, оцінювання.

В данной статье рассмотрено современное содержание и особенности самостоятельной работы студентов и их контроль в свете Болонского процесса. Уделяется внимание видам самостоятельной работы учения студентов. Подчеркивается значение работы с книгой и предлагается «Схема анализа текста», основанная на зарубежном опыте, а также дается стилистический анализ текста (на примере новеллы В. Стефаніка «Новость»).

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, формы контроля, формы обучения, стилистический анализ, оценивание.

The article considers the modern content and peculiarities of the independent work of students and their control in the light of the Bologna process. The attention is also paid to the types of the independent work of students. The work with book is also of a great significance and «The Scheme of Text Analysis» based on the foreign experience is given as well. The stylistic analysis is proposed based on the novel by V. Stephanic «Novyna» (The News).

Key words: independent work of students, forms of control, forms of teaching, stylistic analysis, estimation.

Вступ. Організація навчального процесу в сучасному університеті базується на принципах достатності наукового, пізнавального, інформаційного і методичного забезпечення, що здатне закласти основу для самостійного творчого опанування і осмислення знань та прояву творчої і дослідницької ініціативи.

Аналіз досліджень і публікацій. Значна увага приділяється організації, проведенню самостійної роботи та її контролю. Цією темою займаються такі провідні фахівці, як: М. Артюшина [1], Н. Г. Калашник та В. Л. Вертегел [4], В. Ю. Кокарева [5], В. Л. Ортинський [6], В. А. Попков, А. В. Коржув [8], Б. І. Степанишин [9] та інші.

На думку В. А. Попкова та А. В. Коржуєва [8], які вважають, що ціллю університету є не тільки «наповнення» студента обсягом знань, але й сам студент повинен засвоїти методи отримання цих знань.

Традиційно використовуються такі форми організації та проведення самостійної роботи студентів: семестрові завдання, семестрові завдання

для самостійної та індивідуальної роботи; консультації, індивідуальні заняття, колоквиуми, графічно-розрахункові та контрольні роботи, складання позаурочного читання з іноземних мов тощо.

Вивчаючи матеріали Болонської хартії, ми дійшли висновку, що здатність студента до самостійного навчання лежить в основі кредитно-модульної системи підготовки фахівців. На думку Н. Г. Калашника та В. Л. Вертегел, у цьому зв'язку особливого значення набуває виховання в студентів смаку до самостійної роботи. Саме він, у першу чергу, актуалізує в студентів бажання та уміння вчитися [4, с. 8].

Актуальність теми полягає в тому, що самостійна навчальна діяльність студентів стає необхідною формою організації навчання. По-перше, вона розвиває навчальні здібності студентів, що буде основою їх подальшого самонавчання і самоосвіти впродовж усього життя. По-друге, частка самостійного навчання згідно з сучасними освітніми реформами в Україні значно збільшується.

По-третє, завдяки швидкому зростанню потоку інформації та розвитку інформаційних технологій самостійна робота є тією формою, яка задовольнить індивідуальні навчальні потреби студента.

Для нас важливо розглянути сучасний зміст та особливості самостійної роботи студентів та їх контролю. І в цьому полягає *мета* нашої статті.

Самостійна робота дає міцний імпульс та поштовх до подальшого переходу до наукової діяльності студента, тому *завданням* даної статті є виявлення особливостей підготовки студентів до самостійної роботи з книгою, першоджерелами в різних режимах: колективно в групі, самостійно, під контролем викладача, у режимі самоконтролю.

Насамперед, зазначимо, що самостійна робота є важливим фактором теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя, формування необхідних знань, навичок, духовно-моральних, громадських та професійних якостей особистості [7, с. 513]. Так, М. Артюшина [1] під *самостійною роботою* розуміє таку навчальну діяльність студентів, де співпрацюють як викладач, так і студент, де перший ініціює, а другий реалізує цю роботу без безпосередньої участі викладача. Часто під самостійною роботою розуміють позааудиторну роботу, однак ми вважаємо, що самостійна робота може відбуватися і під час занять, коли студенти отримують завдання і самостійно працюють над його виконанням.

Протилежну точку зору висловлює В. Ю. Карєва, яка вважає, що пізнавальна діяльність у ході самостійної роботи здійснюється під керівництвом викладача, на відміну від попередньої точки зору, тобто «ступінь втручання та зовнішньої допомоги з боку педагога повинна скорочуватися, а рівень самостійності, тих кого вчать зростає» [5, с. 43-45]. Цієї ж думки дотримуються Н. Г. Калашник та В. Л. Вертегел [4, с. 66]. Більш докладно тему самостійної роботи вивчає В. Л. Ортинський [6], який не тільки дає визначення поняттю, але й виділяє такі види самостійного учіння: слухання лекцій, участь у семінарських заняттях, виконання лабораторних робіт, уміння конспектувати, систематизувати і групувати одержані знання, підготовка рефератів, курсових та дипломних робіт, підготовка до іспитів, робота з літературою та ін.

Дуже важливо навчити студента самостійно працювати над книгою. Цю проблему вивчали як вітчизняні фахівці, так і зарубіжні вчені в галузі викладання дисциплін філологічного циклу, які розробили оригінальний метод глибокого аналізу не тільки книги, але й будь-якого літературного твору. Схема аналізу твору може бути запропонована не тільки викладачам, але й студентам-філологам. Ці концентричні кола чітко показують аналіз тексту, який здійснюється від головного до дрібного.

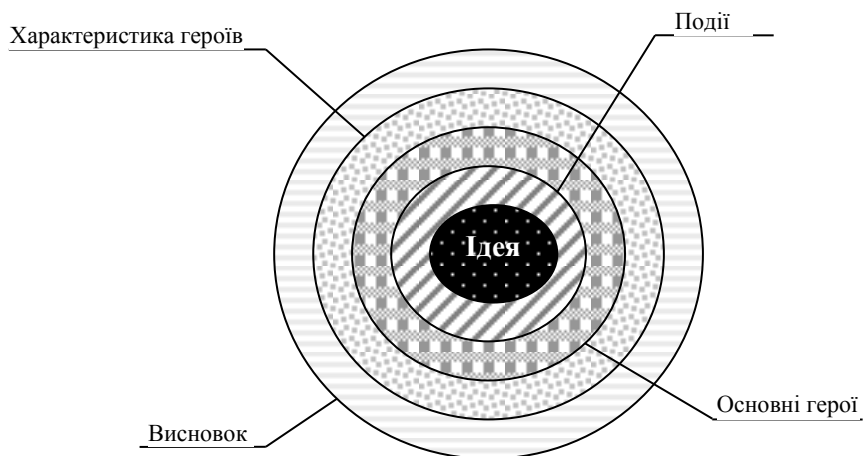

Рис. 1. Схема аналізу тексту

- – виділяється головна ідея всього твору. Уміння робити це досягається шляхом читання та аналізу багатьох творів. Наприклад, у новелі В. Стефаніка «Новина» головна ідея твору – безнадійне становище сім'ї.
- ▨ – події, які допомагають читачеві самостійно зрозуміти ті обставини, що спонукали головного героя вчинити таким нелюдським чином. А саме, позбавити життя дитини.
- – виявляються основні герої твору за мірою того, як розгортається сюжет. Усі персонажі твору можна логічно поділити на три умовних категорії: негативні, позитивні та нейтральні, які відіграють не тільки фонову, епізодичну та інколи навіть символічну роль. Собака, яка ледве не загризла дитину, є своєрідним символом крайнього зубожіння. Роль викладача підштовхнути студента до деяких висновків шляхом навідних питань, наприклад, чому автор вибрав саме зимовий період часу під час опису подій та інші.
- – одним із найважливіших завдань для студента є самостійно дати характеристику головним героям твору. Саме в цьому завданні майбутній філолог може проявити свою здібність міркувати, висловлювати свою думку та на основі подій, що розгортаються у творі, дати повну, яскраву і правдиву характеристику. При цьому студент використовує різні стилістичні засоби, а саме епітети, метафори, порівняння, алегорія, гіперболи та ін.
- – аналіз твору закінчується висновком. При цьому студент може використовувати такі сталі вирази, як: *автор створює певну атмосферу...; визиває почуття...; робить акцент...; підкреслює ідею...; указує на...; натякає на ...; виявляє себе, як зрілий майстер...*

Робота над твором потребує певної затрати часу та великої мисленнєвої діяльності студента. Про свою роботу треба думати на мегарівні, щоб бачити загальне направлення роботи над твором, не приділяючи поки багато уваги деталям.

Ми вважаємо, що цей метод є цінною підмогою під час аналізу будь-якого літературного твору.

Цікавим є досвід англійського вченого Джеймса Роу (James Rowe) з британської Академії Вищої Освіти, який займається самостійною роботою студентів-бакалаврів. У своїй роботі «Допомога студентам розвиватися в індивідуальній роботі» («Helping students to develop in individual work») під час оцінювання самостійної роботи студентів, які працюють над вирішенням загальних проблем (у будь-якій галузі. – прим. Н. С.), учений дійшов таких висновків:

– робота носить більш описовий характер, ніж аналітичний (студент зосереджується на поверхговому описі подій без належного їх аналізу. У цьому випадку викладач повинен правильно направити думку студента в потрібне русло);

– недостатньо розвинута аргументація (причиною цього може бути: недостатня увага приділялась ключовим моментам твору або студент не осмислив твір певним чином);

– недостатня підтримка під час висловлювання власної думки (слабка аргументаційна база студента);

– структура роботи недостатньо чітка (студент не дотримувався загальноприйнятої роботи з текстом, де домінує аналіз від головного до другорядного (див. рис. 1) [11].

Особливого значення набувають уміння студентів працювати з книгою, а саме робити стилістичний аналіз тексту твору. Цілком природно, що робота над текстом починається з визначення основних стилістичних засобів та ролі, яку вони відіграють у відображенні подій і розкритті характерів героїв будь-якого твору. Це зовсім не означає, що ці стилістичні прийоми повинні в повному обсязі бути присутніми в книзі, але основні – слід позначити і використовувати при аналізі тексту. На нашу думку, було б доцільно працювати над аналізом таким чином: аналізуючи твір, студент «наштовхується» на стилістичні засоби, дає його формулювання і пояснює, яку роль цей засіб відіграє у творі. Нижче наведено список стилістичних засобів для аналізу літературного твору (на прикладі новели В. Стефаніка «Новина»).

Таблиця 1

Аналіз літературного твору

№	Стилістичний засіб	Визначення	Приклади	Стилістична роль у тексті
1	Асонанс	(фр. <i>assonance</i> , від лат. <i>Assono</i> – відгукуюсь) – прийом фоностилістики, що полягає у співзвуччі або повторенні однакових чи акустично близьких голосних звуків.	Ніхто за нього не знав як він <i>жиге</i> , що <i>діє</i> , хіба найближчі сусіди [с. 32].	Підкреслення скрутного становища Гриця Летючого.
2	Діалектизми	(гр. <i>dialektos</i> – говірка, наріччя) – стилістичні засоби, для створення ефекту місцевого колориту.	<i>Аді</i> , є хліб, та й начиністеси! [с. 32]. Цей хати і чума <i>збояла би си!</i> [с. 32]. Одного вечора прийшов Гриць до хати, зварив дітям <i>бараболі</i> ... [с. 34]. То вертайся до села, а я йду <i>мелдуватиси</i> . [с. 34]. – Гандзю, Гандзю, а на тобі <i>бучок</i> ... [с. 34].	Індивідуалізація мови персонажів – носіїв певної говірки (Західна Україна)
3	Порівняння	Троп, що є порівнянням одного предмета з іншим на основі спільної для них ознаки.	Та й дав їм кусень хліба, а вони, <i>як щенята коло голої кістки</i> ... [с. 32]. Здавалося, що ті очі важили би так, <i>як олово</i> , а решта тіла, якби не очі, то полетіла би з вітром, <i>як пір'я</i> [с. 32]. ... ріка, <i>як велика струя живого срібла</i> [с. 34].	Описує страшне зубожіння сім'ї. Фізичний стан голодних дітей Гриця Летючого. Яскравий опис річки під місячним світлом у ночі.
4	Метафора	(гр. <i>metaphora</i> – переміщення, віддалення) – один із найпоширеніших тропів, що виникає в результаті вживання слова в переносному значенні за схожістю означуваного предмета з іншим [с. 443].	Гриць...чув на грудях <i>довгий огневий нас</i> , що його пік у серце і в голову. [с. 34].	Гірке почуття головного героя перед трагедією.
5	Повтор	Повтор – стилістичний прийом, за допомогою якого можна охоплювати мовні одиниці всіх рівнів – звуки, морфеми, форми слова тощо [с. 446].	– Скажу панам...: <i>ані</i> їсти що, <i>ані</i> в хаті затопити, <i>ані</i> віпрати, <i>ані</i> голову змити, <i>ані</i> ніц! [с. 34].	Підкреслення безвихідного становища Гриця Летючого

Подібна робота потребує від студента глибокого знання твору і результатом такої роботи буде вивчення всіх елементів стилю художнього твору, письменника та певного літературного напрямку.

Не останнє місце під час вивчення тексту літературного твору займає осмислене читання тексту з виконанням низки завдань (зокрема, пов'язаних із виписуванням певного матеріалу), письмові відповіді на анкети навчального

характеру, твори, усне й письмове коментування тексту, перекази різного характеру, відбір епізодів для розкриття певного образу, планування чи конспектування розповіді вчителя, реферати, виконання проблемних завдань, зіставлення і порівняння текстів різних авторів, дослідження індивідуального стилю письменника, простеження композиції літературного твору тощо [9, с. 14].

Невід'ємною частиною навчального процесу є контроль, іншими словами перевірка результатів навчання, яка завершується оцінюванням якості знань студентів. Щодо питання оцінювання різні науковці мають майже однакові погляди. Так, Н. Г. Калашник, В. Л. Вертегел [4] та В. Ю. Кокарева [5] вважають необхідним як основний метод контролю в педагогічній практиці вико-

ристовувати відкриту систему опитування (відкриті питання), який дає можливість студенту, по-перше, самостійно сформулювати відповідь, базуючись на власному розумінні смислу, по-друге, саме такі типи питань забезпечують зворотній зв'язок, який є необхідною ланкою в системі освіти.

Для належної організації самостійної роботи студентів важливо адекватно осягнути її місце і роль у системі вищої освіти. В університетах функціонують різні організаційні форми навчання: лекції, практичні заняття (семінари, лабораторні роботи, практикуми, науково-дослідна робота студентів, виробнича практика) [4]. Процес навчання супроводжується і завершується різними формами контролю (див. табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна таблиця форм навчання та контролю (за Н. Г. Калашником та В. Л. Вертегел)

Форми навчання		Форми контролю	
Направлені переважно на теоретичну підготовку	Направлені переважно на практичну підготовку	Традиційні	Інноваційні
<ul style="list-style-type: none"> - Лекція - Семінар - Лабораторна робота - Екскурсія - Самостійна робота аудиторна - Самостійна робота позааудиторна - Конференція - Консультація 	<ul style="list-style-type: none"> - Практичне заняття - Курсове проектування - Всі види практики - Ділова гра 	<ul style="list-style-type: none"> - Контрольна робота - Індивідуальна співбесіда - Колоквіум - Залік - Іспити - Захист курсового проекту - Державні іспити - Захист дипломного проекту 	<ul style="list-style-type: none"> - Тестування - Рейтинг - Комплексний іспит зі спеціальності

Під час підготовки до *поточних аудиторних занять* підлягає контролю таке:

- активна участь у різних видах аудиторних занять;
- перевірка правильності виконання завдань;
- активна участь в семінарських (практичних, лабораторних) заняттях;
- написання контрольної роботи тощо.

Виконуючи *пошуково-аналітичну роботу*, викладач має перевіряти:

- обговорення підготовлених матеріалів під час аудиторних занять;
- обговорення (захист) матеріалів реферату(есе) під час аудиторних занять;
- обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять;
- захист курсової роботи.

Невід'ємною частиною самостійної роботи є його участь у *науковій діяльності*. Здійснюючи контроль цього етапу, оцінюється:

- якість, актуальність доповіді на наукових студентських конференціях і семінарах;
- обговорення з викладачем підготовлених матеріалів, подання до друку;
- використання матеріалів у звіті з науково-дослідної роботи.

Студент має можливість отримати хорошу оцінку лише за умов його постійної, якісної роботи з курсу, активної та творчої поведінки, наполегливості в отриманні необхідних знань та навичок.

Висновки. Отже, ми дійшли висновку, що самостійна робота є дуже ефективним та потужним засобом навчання, коли, по-перше, викладач виражає своє позитивне ставлення до предмету і таким чином він заохочує студентів до роботи з його дисципліни та поступово залучає їх до творчої самостійної роботи, по-друге, активізація пізнавальної діяльності здійснюється за допомогою різних видів робіт (створення проблемних ситуацій). Не останню роль у самостійній роботі студента відіграє робота з книгою чи першоджерелом, яка охоплює велику кількість методів та прийомів, тобто чим різноманітніша самостійна робота за своїми видами, тим робота студента може бути оцінена за різними формами контролю. По-третє, мотивація студента є одним з найважливіших факторів у самостійній роботі студента, яка привчає його думати, аналізувати, досліджувати та робити висновки, щоб його професійна діяльність було конкурентоспроможною та загально визнаною відповідно до положень Болонського процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюшина М. Організація самостійної роботи студентів з теоретичним матеріалом за умов інноваційного навчання / М. Артюшина // Післядипломна освіта в Україні. – № 1. – 2008. – С. 91–95.

2. Вища освіта України і Болонський процес: [навчальний посібник] / [за редакцією В. Г. Кременя ; авторський колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Боллобаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабін]. – К. : Освіта, 2004. – 384, [243] с.
3. Дистерверг Ф. А. Избранные педагогические сочинения / Ф. А. Дистерверг. – М. : Учпедгиз, 1956. – С. 236.
4. Калашник Н. Г. Самостійна робота – потужний засіб сучасної освіти і виховання : [навч.-метод. посібник з питань формування естетичних смаків студентської молоді в навчально-виховному процесі] / Н. Г. Калашник, В. Л. Вертегел. – Запоріжжя : ЗНУ, 2005. – 326, [66] с.
5. Кокарева В. Ю. Проблема оценивания в педагогической практике / В. Ю. Кокарева // Среднее профессиональное образование. – 2007. – № 8. – С. 43–45.
6. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472, [249] с.
7. Педагогіка: Большая современная энциклопедия / [сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн. : Современ. слово, 2005. – 720, [513] с.
8. Попков В. А. Теория и практика высшего профессионального образования : [учебное пособие для системы дополнительного педагогического образования] / В. А. Попков, А. В. Коржуев. – М. : Академический Проект, 2004. – 432, [129] с.
9. Степанишин Б. І. Література – вчитель – учень (Самостійне вивчення учнями літератури) : [посібник для вчителя] / Б. І. Степанишин. – К. : Освіта, 1993. – 240, [14] с.
10. Стефанік В. Вибрані твори / В. Стефанік. – К., 1954. – С. 32–34.
11. Rowe James. Helping students to develop in individual work [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.palatine.ac.uk/files/932.pdf.

Рецензенти: Шуляр В. І., к.пед.н., доцент;
Сокурєнко О. О., к.пед.н., доцент.

© Савич Н. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 04.12.2012 р.

САВИЧ Надія Вікторівна – аспірантка кафедри теорії та історії літератури Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв.

Коло наукових інтересів: методика контролю філологічної компетентності студентів у процесі професійної підготовки.